

Metodika

Blok 7

Demokracie a komunismus v Československu

LEKCE

29

Invaze v roce 1968 v československé a v sovětské perspektivě

CÍLOVÁ SKUPINA

ZŠ / 14–15 let

ČASOVÁ DOTACE

45 minut

MEZIPŘEDMĚTOVÉ
VZTAHY

Mediální výchova

KLÍČOVÁ SLOVA

pražské jaro /
multiperspektivita /
propaganda / karikatura /
Varšavská smlouva

Anotace lekce

Lekce se zabývá odlišným pohledem na pražské jaro a identifikuje rozdíly mezi československou (reformní) perspektivou a perspektivou brežněvovského Sovětského svazu. Žáci analyzují karikatury tematizující okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy.

Badatelská otázka

Jak se lišil československý a sovětský pohled na invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa?

Vzdělávací cíle

Obsah

- Žáci se seznamují s okupací Československa vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968.
- Žáci se seznamují s pojmy pražské jaro, revoluce, kontrarevoluce atd.

Historické myšlení: Dobové perspektivy

- Žáci odliší sovětskou (brežněvovskou) perspektivu na okupaci od perspektivy československé (proreformní).

Badatelské dovednosti

- Zohledňujeme dobové souvislosti.
- Vysvětlujeme význam.

Vazba lekce na RVP ZV (2021)

D-9-7-05 / zhodnotí postavení Československa v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí

D-9-7-03 / charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu

Zdroje

Evokační fotografie

Českoslovenští občané se státní vlajkou během invaze vojsk Varšavské smlouvy, v pozadí hoří sovětský tank v Praze

název

https://cs.wikipedia.org/wiki/Pražské_jaro#/media/Soubor:10_Soviet_Invasion_of_Czechoslovakia_-_Flickr_-_The_Central_Intelligence_Agency.jpg

link

komentář

Fotografie (z produkce americké CIA) zachycuje atmosféru v pražských ulicích bezprostředně po okupaci. Ilustruje nesouhlas a odpor veřejnosti a zároveň odhodlání Sovětského svazu potlačit reformní proces i za použití vojenské síly. V důsledku incidentů zemřelo během okupace 148 československých občanů, většina z nich během prvního týdne.

Zdroj 1

Československá karikatura z 27. 8. 1968

název

<https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/soubor-kreslenych-vtipu-z-roku-1968/>

link

komentář

Tzv. Moskevská jednání byla pro Sovětský svaz východiskem z nouze poté, co selhal jejich pokus ustavit po maďarském vzoru (z roku 1956) kolaborantskou „dělnicko-rolnickou“ vládu. Nejvyšší stranické a vládní vedení jednalo v Moskvě s představiteli Sovětského svazu a výsledkem tohoto jednání byl tzv. Moskevský protokol, který legalizoval přítomnost sovětských vojsk v ČSSR. Z československé delegace nepodepsal jedině František Kriegel. Moskevský protokol je dnes většinou historiků pokládán za politické i morální selhání reformního vedení, které tímto aktem de facto opustilo veřejnost, která v Československu protestovala proti okupaci (viz evokační foto). Karikatura odkazuje na kontext jednání, tedy hrozbu použití vojenské síly, právě tato hrozba stála nakonec za kapitulací československých politiků. To ovšem autor karikatury ani veřejnost ještě v době zveřejnění kresby nemohli vědět. Tanky jsou zde symbolem brutální síly utlačující anonymního civilistu. karikaturu tak můžeme považovat za zdroj, který poměrně věrně reprodukuje dění v Československu.

Zdroj 2

Pouliční československý plakát ze srpna 1968	název
https://twitter.com/thevieweast/status/369759184452988928/photo/1	link
	komentář

Vylepování pouličních plakátů se stalo jednou z forem projevování nesouhlasu s okupací. Nedílnou součástí této komunikace byla metaforika, ironie a humor. Tento plakát byl vyfocen známým fotografem Josefem Koudelkou a později se stal jedním z často používaných vizuálů ukazujících dopady sovětské invaze do Československa. V současné době je možné tuto grafiku zakoupit jako bytový doplněk. Význam obrazu je založen na proměně role rudoarmějce. Zatímco v roce 1945 je to osvoboditel, který je vítán, v roce 1968 jde o okupanta, který zabíjí. Okupace je dnes historiky pokládána za zásadní zlom v proměně tradičně rusofilských postojů české veřejnosti v postoje rusofobní. Kresbu můžeme pokládat za věrný odraz dobových postojů československé veřejnosti.

Zdroj 3

Bulharská karikatura pražského jara z podzimu 1968	název
https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/soubor-kreslenych-vtipu-z-roku-1968/	link
	komentář

Sovětská propaganda vytvářela od prvních srpnových dnů „alternativní“ obraz pražského jara, který odpovídal sovětskému (brežněvovskému) pohledu na pražské jaro jako na kontrarevoluci. Podle této představy byl reformní proces spiknutím proti socialismu, které bylo řízeno západními „imperialistickými ideodiverzními centrály“. Sovětská interpretace se natolik lišila od zkušenosti československých občanů, že ve své původní podobě nebyla v Československu příliš reprodukována. Normalizační interpretace pražského jara z ní sice vycházela, ale byla (ve srovnání s ní) uměřenější. Sovětské narativy ovšem často reprodukovala bulharská produkce, jako tomu bylo v tomto případě. Sovětský tank je na této karikatuře (na rozdíl od zdroje 1) symbol závory pro kontrarevoluci. Přítomnost sovětských vojsk zabraňuje kontrarevolucionářům v přístupu do Československa. Postava kontrarevolucionáře má klasické „studenoválečné“ rysy špiona (klobouk, špiónská maska), v aktovce skrývá náboje a v ruce drží samopal. Karikatura odkazuje k ideologické normě, nikoli k realitě.

Informační prvky

Varšavská smlouva a časová osa	název
	komentář

Informační prvek o Varšavské smlouvě zařazujeme hlavně kvůli kontextualizaci. Lektce se zaměřuje na identifikaci perspektiv, ovšem aby žáci těmto perspektivám porozuměli, je nutné poměrně hluboce kontextualizovat okolnosti, které k okupaci vedly. Informace o Varšavské smlouvě odkazují na existenci východního bloku a strategickou povahu sovětského ovládnutí střední Evropy. Výkladové pasáže doporučujeme (v závislosti na konkrétní třídě) případně rozšířit.

Návrh postupu

 Fáze	 Popis	 Učitel	 Žák	 Komentáře
Fáze 1 max. 10 minut	Evokace a kontextualizace. Žáci si opakují / seznamují se s událostmi pražského jara.	<ul style="list-style-type: none">Učitel se ptá na událost, kterou fotografie zachycuje. V závislosti na znalostech žáků stručně kontextualizuje pražské jaro. Může zadat k samostudiu informační prvek v PL <i>Co se může hodit – Pražské jaro</i>.	<ul style="list-style-type: none">Žák odhaduje, jakou událost fotografie zachycuje, studuje informační prvek <i>Co se může hodit – Pražské jaro</i>.	<ul style="list-style-type: none">Úvodní fáze slouží k doplnění informací o pražském jaru.
Fáze 2 15 minut	analýza zdrojů 1–3	<ul style="list-style-type: none">Zadává dle uvážení práci žákům jednotlivě nebo ve skupinách, obchází žáky a poskytuje jim podporu v jejich analýze.	<ul style="list-style-type: none">Analyzuje zdroje 1–3 v pracovním listu, rozhoduje se, který výrok nejspíše odpovídá intenci zdroje.	<ul style="list-style-type: none">Žáci si mohou dělat poznámky, podtrhávat či škrtat ve výrocích v PL.
Fáze 3 5 minut	odpověď na badatelskou otázku	<ul style="list-style-type: none">Vyzývá žáky, aby vyplnili závěrečnou tabulku sumarizující perspektivy zdrojů a zdůvodnění těchto voleb.	<ul style="list-style-type: none">Formuluje důvody pro své volby.	
Fáze 4 10 minut	reflexe a sdílení	<ul style="list-style-type: none">Moderuje výstupy žáků.	<ul style="list-style-type: none">Prezentuje své výstupy.	<ul style="list-style-type: none">V hodině pravděpodobně nestihnou prezentovat své závěry všichni žáci či všechny skupiny, nezapomeňte prosím na zpětné vazby pro ty, kteří to nestihli.

Kritéria hodnocení

Určující pro hodnocení je zdůvodnění volby perspektivy.

Základní úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák identifikuje nejméně jednu československou perspektivu a perspektivu sovětskou. Správně zdůvodní svůj výběr nejméně v jednom případě.

Příklad odpovědi

Zdroj 1 zachycuje československou perspektivu, zatímco zdroj 3 sovětskou. Myslím si to proto, že tanky mířící na člověka naznačují ohrožení, a to byli asi českoslovenští představitelé v Moskvě.

Střední úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák správně identifikuje všechny perspektivy, ale v některých případech nemá správné zdůvodnění svého výběru.

Příklad odpovědi

Zdroj 1 zachycuje československou perspektivu. Myslím si to, protože podle mě sovětské tanky ohrožují československé politiky, kteří v té době byli v Moskvě. Zdroj 2 také zachycuje československou perspektivu, protože voják má hvězdu. Zdroj 3 zachycuje sovětskou perspektivu, protože tank chrání před kontrarevolucí.

Pokročilá úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák identifikuje správně všechny perspektivy a také své volby správně zdůvodní.

Příklady odpovědi

Zdroj 1 zachycuje československou perspektivu. Myslím si to, protože podle mě sovětské tanky ohrožují československé politiky, kteří v té době byli v Moskvě. Zdroj 2 také zachycuje československou perspektivu, protože ukazuje násilné chování sovětských vojáků v roce 1968. Zdroj 3 zachycuje sovětskou perspektivu, protože tank chrání před kontrarevolucí.

Doporučená literatura

BENČÍK, A.
V chapadlech kremelské chobotnice
Praha, 2007.

NOVÁK, M.
Pražské jaro 1968: přerušená revoluce?
Praha, 2021.

Metodika

Blok 7 / Demokracie a komunismus v Československu
Lekce 29

**Invaze v roce 1968 v československé
a v sovětské perspektivě**

Autor lekce (metodický a pracovní list):

Jaroslav Píňkas

Grafická úprava:

Hedvika Vilinger Člupná

Dílo podléhá licenci **Creative Commons CC BY-SA 4.0**
Uveďte původ—Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

Všechny metodiky a pracovní listy jsou
v elektronické podobě ke stažení na webových
stránkách dejepisplus.npi.cz.

Rok vydání 2022

Národní pedagogický institut České republiky
www.npi.cz

npi | Národní pedagogický institut
České republiky